

https://doi.org/10.18485/bogoljub_stankovic.2018.ch12

811.163.41'367.622

811.162.3'367.622

811.163.41:811.162.3

КАТАРИНА МИТРИЋЕВИЋ-ШТЕПАНЕК*

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Катедра за славистику

ФОРМАЛНИ ДЕМИНУТИВИ У ЧЕШКОМ ЈЕЗИКУ И ЊИХОВИ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ У ДВОЈЕЗИЧНОМ ЧЕШКО-СРПСКОМ РЕЧНИКУ

Рад се бави деминутивним изведеницама чија је форма употребљена за именовање недеминутивног појма на основу преноса инваријантног значења у процесу лексикализације. Анализира се форма и семантика тих деривата у чешком језику, те њихових еквивалената у српском језику и скреће пажњу на њихову обраду у оквиру речничке одреднице у двојезичном чешко-српском речнику у поређењу са стањем у једнојезичним речницима чешког и српског језика.

Кључне речи: формални деминутив, лексикализација, чешки језик, српски језик, еквиваленција, двојезични речник, лексикографска обрада

Katarina Mitrićević-Štepanek

LEXICALIZED DIMINUTIVES IN THE CZECH LANGUAGE AND THEIR LEXICOGRAPHICAL EQUIVALENTS IN BILINGUAL CZECH-SERBIAN DICTIONARY

The paper deals with diminutive derivatives with lexicalized meaning. The form and semantics of these derivatives in the Czech language and their lexicographical equivalents in the Serbian language are analysed based on entries in monolingual dictionaries of Czech and Serbian and bilingual Czech-Serbian dictionary.

Keywords: lexicalized diminutives, lexicalization, Czech language, Serbian language, equivalence, bilingual dictionary, lexicographical treatment of entries

Однос и значај конфронтативног и лексикографског сучељавања два језика истакао је професор Богољуб Станковић речима: „Имајући у виду да је двојезични речник најексплицитније конфронтационо сагледавање

---

* k.mitricevic@fil.bg.ac.rs

и представљање чињеница двају језика, сасвим природно би било да се у нашим будућим ангажовањима на славистичком пољу компаративно повезују конфронтационе српско-инословенске анализе и лексикографско сучељавање српској са осталим словенским језицима.” (Станковић 1999: 131). Ми у нашем конфронтативном истраживању посвећујемо пажњу формалним деминутивима у чешком и српском језику који према укључивању у процес лексикализације представљају изазов како у једнојезичној, тако и двојезичној лексикографији.

Деминутиви примарно означавају појам који је мањи од нормалне, уобичајене величине и у том случају ради се о правом деминутивном значењу, потом могу да означавају појам према ком говорник изражава субјективни став, већином позитиван али и негативан, и то је експресивно, или хипокористично значење. Као треће ови деривати могу имати формално деминутивно значење које се испољава кроз процес лексикализације (или специјализације) и у том случају деминутиви означавају самостални појам који нема ни деминутивно ни емотивно обојено значење.¹ Ове изведенице постају полисемичне лексеме које задржавају, или пак сасвим губе, своје примарно деминутивно значење, развијајући једну или више секундарних семантичких реализација.

На ове језичке јединице осврћу се граматике и приручници чешког језика, обрађујући творбену и семантичку страну деминутива. В. Шмилауер (Šmilauer 1971) у оквиру деминутива овог типа разликује специјализацију (mozeček, plavčík, čárka, routko), померање значења (večírek, lahůdka, olůvko), пренос значења – метафору (jazýček, kohoutek, muška, očko). *Akademická gramatika spisovné češtiny* такође се осврће на овај тип деминутива, и то у оквиру две функције – номинационе функције деминутива која се састоји у томе да је „*deminutivní forma... prostředkem vytvoření nového slova pojmenovávajícího dosud nepojmenovaný objekt; obvykle přitom jde o lexikální metaforu: banán → banánek, bomba → bombička, rameno → ramínko (na šaty)*” и функције која комбинује деминуцију и номинацију самосталне врсте предмета, наводећи примере „*lopata (velká, na uhlí) → lopatka (malá, na smetě), láhev (velká, pivní) → lahvička (malá, s léky, parfémem; flakon), chlív (velký, pro krávy) → chlívěk (malý, pro prase, kozu)*” и др. (Štícha et al. 2013: 154). Детаљније им се посвећују истраживачи у појединачним радовима. На пример, Ф. Штиха (Štícha 1978) проучава одсуство њиховог деминутивног обележја, класификује их према критеријуму типа лексикализације, врсте семантичког померања и мотивације за употребу деминутив-

¹ У енциклопедијском речнику наводи се да је лексикализација „*pretvaranje nekog leksičkog elementa... u jedan kompaktni jezički element koji ima funkciju zasebne reči*” (Peco et al. 1972: 200). Специјализацију значења пак енциклопедијски речник чешког језика (*Nový encyklopedický slovník češtiny*) дефинише као сужавање обима значења ширењем његовог садржаја, тј. повећањем његових конститутивних сема (Karlík et al. 2016: 577).

не форме, и утврђује пет типова лексикализованих деминутива наводећи бројне примере: тип *knižka* – не ради се о семантичком померању или специјализацији, већ и деминутивни и недеминутивни облик означавају исти денотат (*hříbek*, *zornička*, *svíčka*, *miminko*, *vajíčko*); тип *slovíčko* – значење деминутива се разликује од мотивне речи само по специјалној конотацији (*stupínek*, *mozeček*, *dárek*, *novinka*, *lavička*, *ledvinky*, *střívko*); тип *lopatka* – именују се знатно мањи предмети од оних који су именовани мотивном речи, али су свакако засебни и њихов мањи обим је стандардан (*balónek*, *žlábek*, *pytlík*, *bombička*, *hadička*, *hodinky*, *sklenička*, *zrcátko*); тип *banánek* – ради се о посебној деноминацији насталој на основу метафоричног и метонимијског преноса значења (*bubínek*, *kočárek*, *čepička*, *hvězdička*, *dušičku*, *víčko*, *kolečko*); тип *sýček* – у ботаници и зоологији су употребљени деминутивни облици за именовање животињских и биљних врста које имају већи број сличних карактеристика са другим врстама (*orlík*, *lvíček*, *myška*, *ředkvička*). Аутор формалне деминутиве дефинише на следећи начин: „*Substantiva deminutivní formy s lexikalizovaným významem označujete taková deminutiva: a) jejichž primární a jedinou funkcí není vyjadřovat menší míru (velikost, váhu) některého předmětu... b) jejichž primární vyjadřovací funkce není příznak expresivnosti či (citového) hodnocení*” (Исто: 118). 3. Хлатка истражује њихову примену код грађења народних назива биљака дефинишући да је то тип формалних или лексикализованих деминутива код којих се ради о тиме да „...významový vztah mezi základním slovem a formálním deminutivem má pouze motivační funkci. Formální deminutivum vzniká na základě podobnostní (souvislostní) relace mezi pojmenovávanou a motivující skutečností a lexikalizuje se ve významu podstatně odlišném od sémantiky slova výchozího” (Hladká 1998: 108).

Формални деминутиви у чешком језику проучавани су и конфронтативно, нпр. Г. Бакарџијева (Bakardžieva 2007) у оквиру анализе семантике деминутива помиње и оне који су „подлегли лексикализацији”, наводећи примере у бугарском и чешком и поредећи ову појаву у оба језика. Она такође истиче да је степен осамостајења тих деривата могуће утврдити између осталог провером да ли се лексеме наводе као самосталне секундарне семантичке реализације у описним и преводним речницима.

У српском језику о формалним деминутивима говори у свом приручнику о творби речи И. Клајн, истичући да је деминуција „*често довела и до секундарној померања значења*” уз примере као што су нпр. *јеленак*, *редак*, *братић*, *кошуљица* (2003: 26, 51, 109, 115).² И М. Стевановић

² За суфикс -ица он наводи да је „*joш више нето групи деминутивни суфикси... склон семантичким променама. Оне могу ићи од јукој сужења значења, нпр. сираница (у књизи)...., ја до пошјуне шерминологизације..., нпр. реица (биљка сасвим различита од*

осврће се на деминутиве грађене суфиксом -ица који се употребљавају и у „служби *где је ово значење ослабило или се савим изгубило. То је, пре свега, тамо где именице на -ица значе оно што и основна именица*” (1964: 551). Он наводи примере као главица, ручица, вуница „с *промењеним акценћом није вуна, него у фабрици израђен вунени конац за плетљење*”, јабучица и друге, а одмах затим пише да је велики број именица које „*никако немају ни деминутивної ни хипокористичної значења, већ означавају појединачна различита бића и предмете*” уз примере бабица, јагодица, капица, корица, лопатица, погачица, постељица и сл. (Исто: 552). У појединачним радовима о овим дериватима пише нпр. И. Грицкат објашњава лексикализацију као „*бежање од обележавања умањености*”, тј. да у српском језику постоји „*ослабљена склоност да се уопште употребљавају уколико није наглашена потреба за њима, шј. за њиховом основном службом, па су с њим у вези деминуирани именички облици временом стигли а и сада стичу нова значења, они се, дакле, лексикализују*” (1995: 7). Наведену појаву ауторка илуструје између осталих и изведеницама са суфиксима -(ч)ак, -(ч)ић и -(ч)ица уз бројне примере, као нпр. узорак, кутак, чланак, бисерак, јеленак, котлић, коњић, каранфилић, жабица, кобилица, мерица, гумица, књижица, тиквица итд. (Исто : 8, 9). П. Радић (1997) обраћа пажњу на творбено-семантички механизам морфонолошке алтернације к/ч код деминутива (рукица/ручица, ногица/ножица), сматрајући да се облик без алтернације појављује управо као средство деминуције, због тога што се облик са алтернацијом све више осећа као лексикализован, те да се њено активирање или неактивирање јавља као семантички дистинктивни елемент. О значењима изведенице ручица говори Р. Драгићевић (2008), сматрајући да је њено предметно значење пореклом од деминутивног, те да је досадашња лексикографска пракса по којој се деминутивно и предметно значење обрађују у оквиру исте полисемантичке структуре сасвим исправна. Ауторка даље одређује значење лексеме ручица у односу на њене сродне деривате – рукица и ручка и закључује да је облик ручица много распрострањенији у деминутивном значењу у односу на изведеницу рукица, што значи да деминутивно значење ту доминира над предметним. Н. Бечева (2000) такође упозорава на зависност између деминутивних суфикса и значења, посебно када се ради о дублетима са и без палатализације, као и на ослабљивање деминутивности и лексикализацију деминутива. А. Јанић (2012) бави се лексикалованим деминутивима у целини, објашњавајући појаву лексикализације именичких деминутива са лексико-лошког, творбеног и семантичког аспекта. Ауторка одређује најважније

рее)...”, уз бројне примере као нпр. девојчица, госпођица, марамица, водица, звездаца и друге. (Клајн 2003: 115).

критеријуме за идентификацију лексикализованих деминутива, у које спадају деривираност речи, механизам метафоре, полисемичност одреднице у речнику, семантичке модификације, полисемичност термина, (углавном) кратак акценат на првом слогу, као и преводни еквиваленти на енглески и руски језик, те на основу датих критеријума издваја око четрдесет лексикализација, као нпр. језичак, каранфилић, вртић, бабица, јагодица, марамица, бубица, свећица, окце и др. У другом раду ауторка дели лексикализоване деминутиве у три групе – деминутиви постоје као термини у одређеној науци/дисциплини (бабица, чепић); деминутиви се употребљавају у одређеној области или занату (погачица, стрелица); делимично, слабо лексикализовани деминутиви чије је значење у метафоричној вези са умањеним предметом који је у основи деминутива, али се деминутивност још увек осећа (књижица, братић, пахуљице), а пажњу посвећује пореклу основе лексикализованих деминутива, суфиксима којима су изведени, значењу лексикализација и степену лексикализованости (Јанић 2013).

Лексикализовани деминутиви предмет су интересовања и у оквиру конфронтативних истраживања српског и других словенских језика. На пример, П. Легурска и Н. Бечева (Легурска 2000) анализирају значења деминутива у руском, српском и бугарском језику који означавају делове тела према томе како су представљени у двојезичним речницима, узимајући у обзир и лексикализоване деминутиве, закључујући да је од посебне важности да аутори двојезичних речника разграниче случајеве када је дошло до потпуне лексикализације код које изведеница означава потпуно нов денотат, а када она још увек задржава и деминутивно значење. Бавећи се питањима међујезичке еквиваленције на примеру деминутива у руском и српском језику, Ј. Матијашевић говори између осталог и о способности ширења њиховог значења у сферу ван деминуције, те да је у руском и српском језику веома широк круг назива добијених семантичком деривацијом од деминутива, односно метафором и метонимијом, али да „сваки има своја лексичка решења за реалије из области архефакаша, из свакодневне живоша уз специфичности поднебља, исхране, фитонима, зоонима и сл. ња је и еквиваленција у складу с тим” (2012: 657).

За потребе нашег истраживања ми смо користили једнојезичне дескриптивне речнике чешког и српског језика, и то *Slovník spisovného jazyka českého* (Navránek et al. 1960–1971), даље SSJČ, и *Речник српскохрватскога књижевнег језика* (Стевановић et al. 1967–1976), даље РСМ, те двојезични *Чешко-српски речник* (Качаник et al. 2001), даље ЧСР. Пажњу смо посветили оним лексемама у чешком језику које су развиле секундарне семантичке реализације, али које још увек, као основно, инваријантно значење задржавају семантику деминутивности наведену

у речнику *SSJČ* под бројем 1 и означене квалификатором „*zdrob. k*”.³ Затим смо утврдили преводне еквиваленте у речнику *ЧСР*, а на основу речника *РМС* упоредили и прецизирали њихова значења и понудили могуће допуне, уз појашњења и прецизирања преводне еквиваленције.

На основу анализе грађе издвојили смо главне типове еквиваленције, а то су:

- a. Формалном деминутиву у чешком језику одговара формални деминутив у српском језику. Он може обухватати све семеме полисемичног деминутива у чешком језику које су наведене у речнику *SSJČ*, или већину њих.

SSJČ	ЧСР	РМС
<i>aršík</i> 1. <i>zdrob. k arch</i> 2. <i>filat. list s natištěnou známkou n. kombinací známek</i>	мали табак, арак (1) табачић, листић (2) ⁴	<i>шабачић</i> дем. од табак
<i>bradka</i> 1. <i>zdrob. k brada</i> 2. <i>vousy na bradě</i>	1. анат. брадица, брада (део лица) 2. брада (длаке на бради) ⁵	<i>брадица</i> дем. од брада

³ Речничку одредницу у табелама примера скраћујемо и наводимо само оне елементе који се тичу наше анализе, такође испуштамо нека од слабије фреквентних значења због уштеде простора. Фонд деминутива није ексцерпиран у потпуности, већ искључиво по нашем избору, како би што прецизније илустровао формалну и семантичку страну процеса лексикализације.

⁴ Аутори речника *ЧСР* наводе између осталих и речник *SSJČ*, али избор речи и њихова обрада обухвата и другу бројну литературу, тако да се структура одредничког одељка унеколико разликује. У неким случајевима еквиваленција приказује само специјализацију, не и лексикализацију значења, како је наведено у чешком речнику. Уколико је дошло до разилажења а како би било јасно на које семеме чешке лексеме се преводни еквиваленти односе стављали смо иза њих у загради бројеве који одговарају значењима деминутива у чешком језику.

⁵ У неким случајевима решење аутора *ЧСР* је да као преводни еквивалент употребе мотивну реч а не деминутив, мада се он, по нашем мишљењу, користи у датом значењу, као код овог примера.

<p><i>čepička</i> 1. zdrob k čepice 2. bot. pletivo chránící špičku kořene 3. techn. menší ochranný kryt: č. ventilu</p>	<p>1. капица, капа 2. бот. коренова капица (3) (није наведено)⁶</p>	<p><i>капица</i> 1. дем. од капа 2. комадић коже који се пришива на врх предњег дела ципеле или опанка с горње стране ... 4. мн. зоол. врста јестивих шкољака</p>
<p><i>doměk</i> 1. zdrob. k dům 2. ulita plžů</p>	<p>1. кућица, мала кућа, кућа 2. пужева кућица</p>	<p><i>кућица</i> 1. дем. од кућа 2. тврди заштитни покров пужа у облику спиралне и овалне шкољке</p>
<p><i>hlavička</i> 1. zdrob. k hlava ... 3. věc tvarem (popř. polohou) připomínající malou hlavu, podobná malé hlavě: h. zelí; h. notová 4. rozšířené zakončení něčeho: h. zápalky, špendlíku 5. horní část písemnosti n. tiskovin; záhlaví, nadpis</p>	<p>1. главица, глава 2. наслов, натпис, заглавље (5) ... Δ муз. нотна глава (3); глава чиоде (4)⁷</p>	<p><i>главица</i> 1. дем. и хип. од глава 2. заокругљени део неких биљака (лука, купуса) и разних предмета (чиоде, чавла, ексера итд.)</p>
<p><i>jablíčko</i> 1. zdrob k jablko 2. věc připomínající nějak (zprav. kulatým tvarem) jablíčko</p>	<p>јабучица, јабука</p>	<p><i>јабучица</i> 1. дем. од јабука 2. а. анат. избочена хрскашца у грлу над улазом у душник код мушкараца; б. (обично мн.) в. јагодица; в. заобљени део прста с унутрашње стране, насупрот нокту, вршак прста; г. очна кугла коју творе бјелоочница и рожњача; д. одебљали део на крају кости, који се у зглобовима углаба у другу кост</p>

⁶ Ово значење није наведено у ЧСР, али сматрамо да се формални деминутив у српском језику користи и у том значењу, нпр. капица вентила.

⁷ Како наводи РМС и облик *главица* одговарао би семемама под 3 и 4 у SSJČ.

<p><i>klobouček</i> 1. malý klobouk 2. věc menších rozměrů něčím připomínající klobouk, často něco uzavírající: k. hříbků, k. tuby</p>	<p>1. шеширић, шешир; 2. клобук (гљиве)⁸</p>	<p><i>шеширић</i> 1. дем. од шешир 2. врста колачића</p>
<p><i>kalíšek</i> 1. sklenička na likéry 2. malá nádobka podobající se kalichu: k. na vejce 3. bot. vnější obal květní listeny vyůstajícími zpod kalicha</p>	<p>1. чашица, чаша (за ракију, вино); 2. бот. цветна чашица (3)</p>	<p><i>чашица</i> 1. дем. од чаша 2. изолатор (обично порцулански) на електричном уређају преко којег се води жица 3. анат. а. покретна округла кост у колену, на предњој страни коленог зглоба...; 4. бот. заштитни део цвета, цветни омотач, венчић од зелених израштаја</p>
<p><i>knížka</i> 1. kniha, kniha vůbec 2. sešit určený pro nějaké záznamy, zprav. úřední povahy, popř. jako průkaz: vkladní, vojenská, pracovní k.</p>	<p>књижица, књига; Δ штедна, чековна, војна, ђачка књижица (2)</p>	<p><i>књижица</i> 1. дем. од књига. 2. назив за разне документе у облику малих заједно сашивених и укоричених листова с каквим текстом и празним простором за службене напомене или белешке</p>
<p><i>křížek</i> 1. malý kříž 2. podoba malého kříže v růz. obměnách a v různém užití; vyšívat křížkem</p>	<p>1. мали крст 2. предмет налик на крст ... 6. крстић (врста веза) (2)</p>	<p><i>крстић</i> дем. од крст</p>

⁸ Сматрамо да и у овом значењу функционише формални деминутив шеширић.

<p><i>kartáček</i> 1. zdrob. ke kartáč: k. na zuby; přen. krátce přistřižený knírek; 2. zool. první chlupatý článek zadních noh včel, uzpůsobený k sběru pylu 3. elektr. součást elektrického stroje, která přivádí n. odvádí proud</p>	<p>1. четкица 2. прен. бркови поткресани као четка 3. зоол. маље, четкица на првом чланку ноге пчеле радилице; Δ четкица за зубе; ел. контактна четкица</p>	<p><i>четкица</i> дем. од четка; ~ за зубе</p>
<p><i>korunka</i> 1. malá koruna 2. exp. koruna jako platičtlo 3. rozvětvená listnatá část stromu 4. zool. péřová ozdoba na hlavě někt. ptáků (např. páva); bot. pakorunka 5. anat. část zubu vyčnívající z dásně; med. jejich umělá náhrada</p>	<p>1. круница, круна 2. експр. круна, динар 3. круна, крошња (дрвета) 4. бот. круница 5. анат. круна (зуба); мед. круница 6. круна, ђуба</p>	<p><i>круница</i> 1. а. дем. од круна; б. врх, вршак чега 2. бот. део цвета који се састоји од одвојених или сраслих цветних листића, венчић</p>
<p><i>lístek</i> 1. zdrob k list rostliny 2. papírový list malého formátu 3. pohlednice 4. druh průkazu o něčem svědčící, k něčemu opravňující: volební l.; l. na vlak; l. do divadla 5. tenký plátek: l. stanio-lu; l. šunky</p>	<p>1. листић, листак ... 3. дем. листић папира, паперић (2) 4. разгледница (4) 5. карта, улазница (4) 6. техн. фолија (5)</p>	<p><i>листић</i> дем. од лист. Изр. гласачки ~ листић</p>

<p><i>lopatka</i> 1. malá lopata 2. věc lopatce podobná, připomínající lopatku tvarem n. též funkcí, zvl. součást různých strojů a zařízení 3. plochá kost v horní části zad</p>	<p>1. лопатица, мала лопата ... 3. анант. лопатица, плећка (3) 4. техн. лопатица, лопата (2)</p>	<p><i>лопатица</i> 1. дем. од лопата 2. дашчица на воденичном колу, на воденим турбинама и сл. у коју удара вода; проширени, пљоснати део разних предмета (весла, пропелера и др. 3. анат. пљосната троугласта кост за коју је причвршћена рука код човека или предња нога код животиња</p>
<p><i>muška</i> 1. zdrob k moucha, malá, drobná moucha 2. odb. voj. část mířidel střelných zbraní ... 5. sport. slang. muší váha: bojovat v mušce</p>	<p>1. мушица, мувица 3. мушица на пушци (2) ... 5. мува, муха категорија</p>	<p><i>мушица</i> 1. дем. од муха 2. мн. зоол. инсекти, кукци из реда двокрилаца 3. војн. горњи део предњег нишана стрелачког оружја</p>
<p><i>nožička</i> zdrob. k noha: dětská n.; zaječí n.; kuch. smažené telecí n-y; n-y u pera, n. houby</p> <p><i>nožka</i> 1. zdrob. k noha; n. hříbu 2. co něčím nožku, třeba i vzdáleně připomíná</p>	<p>1. ногица, ножица (дечја и сл.) 2. нога, ножица (стола)</p> <p>1. ногица, ножица, нога 2. нога, ножица (стола)</p>	<p><i>ноџица</i>⁹ дем. и хип. од нога (обично о нози мале деце) ножица 1. дем. и хип. од нога 2. = ножац</p>

⁹ Као што видимо из дефиниције значења у РМС облик без палатализације се везује за део тела, док се онај са палатализацијом односи на део предмета.

<p><i>očko</i> 1. malé oko 2. klička, smyčka, kroužek: o. jehly, řetízku, na pun- čose, při háčkování 3. věc, předmět n. jeho část připomínající nějak (zprav. kulatým tvarem) malé oko: masná o. na polévce</p>	<p>1. окце, оканце 2. петља, око¹⁰ 3. кружић, тачка¹¹</p>	<p><i>окце</i> 1. дем. и хип. од око 2. пчелина ћелија 3. округао зачетак мла- дице или цвета биљке, пупољак који се прили- ком калемљења умеће под кору младике 4. а. отвор на мрежи; б. округлина у везу</p> <p><i>оканце</i> 1. дем. од око 2. пупољчић, окце (3) 3. в. окце (4б).</p> <p><i>очица</i> петља, окце (у плетиву, на чарапи)</p>
<p><i>stromek</i> 1. zдроб. k strom 2. vánoční s.</p> <p><i>stromeček</i> zдроб. k stromek; vánoční s.</p>	<p><i>stromek, stromeček</i> дрвце, мало, младо дрво; Δ божићно дрво, дрвце, јелка (2)¹²</p>	<p><i>дрвце</i> 1. дем. од дрво, младо и мало дрво 2. ситно исцепано дрво 3. Изр. божићно (бо- жићње) ~ јелка која се кити за Божић</p>
<p><i>tabulka</i> 1. přehledně uspořáda- ný a graficky členěný seznam; mat. matema- tické, logaritmické t.y 2. dřive černá břidlico- vá n. lepenková destička užívaná k učení psaní 3. malá tabule: t. na dve- řích, orientační</p>	<p>1. таблица, табела; 2. таблица (ћачка) 3. мала табла, таблица, плочица</p>	<p><i>таблицца</i> дем. од табла</p>

¹⁰ Сматрамо да би овде уз дате деминутиве могао бити и дериват *окце*, па чак и *очица*, мада се у *РМС* не дефинише као деминутив, али га И. Клајн наводи у вези са суфиксом *-ица* који је као деминутивни суфикс склон семантичким променама (2003 : 115).

¹¹ И овде би, по нашем мишљењу, могао стајати деминутив *окце* у значењу „предмет или његов део који обликом подсећа на мало око”.

¹² Формална значења првостепеног и другостепеног деминутива у чешком су иста, тако да су оба деривата у *ЧСР* наведена под истом одредницом.

<p><i>tyčinka</i></p> <p>1. zdrob. k tyč, k tyčka malá tyčka n. (nejč.) něco jí podobného protáhlým tvarem</p> <p>2. bot. květní orgán složený z nitky a z praš- níků obsahujících pyl</p>	<p>1. штапић</p> <p>2. анат. штапић (/)</p> <p>3. бот. прашник (2)</p>	<p><i>шшапић</i></p> <p>1. дем. од штап</p> <p>2. мн. анат. врста ће- лијица у оку налик на штапиће</p>
<p><i>žabka</i></p> <p>1. zdrob. k žába;</p> <p>2. co žabku nějak připo- míná; krejč. ozdobné zřa- sení látky; elektr. ruční svěradlo k napínání drátu (např. při stavbě elektric- kého vedení); hud. dolní část smyčce se šroubem k napínání žíní</p> <p>3. ob. hod oblázkem, aby skákal a klouzal po vodní hladině</p>	<p>1. жабица</p> <p>...</p> <p>4. крој. жабица (украсни набор на тканини) (2)</p> <p>5. муз. жабица (2)</p> <p>Δ разг. правити „жаби- це“ (3)</p>	<p><i>жабица</i></p> <p>1. дем. од жаба</p> <p>2. врста ракете за ват- ромет која скачући (као жаба) праска</p> <p>3. а. украс на горњем делу дршке пшитоља; б. закачка, копча на ка- ишу опанка</p> <p>4. мн. бацање пљосна- тог каменчића по мир- ној површини воде да неколико пута одскочи.</p>
<p><i>žebříček</i></p> <p>1. řidč. a poněk. zast. zdrob. k žebřík;</p> <p>2. stupnice pořadí osob n. věcí podle výkonu, hodnoty, významu ap.</p>	<p>1. лествице, мале лест- ве</p> <p>2. спорт. ранг-листа</p> <p>Δ прен. друштвена лест- вица (2)</p>	<p><i>лествица</i></p> <p>1. мн. дем. од лестве</p> <p>2. фиг. низ узастопних ступњева чега (нпр. кар- ријере)</p> <p>3. справа или посуда за мерење, са уздужно обележеним подеоци- ма, скала¹³</p>
<p><i>žebírko</i></p> <p>1. zdrob. k žebro</p> <p>2. potrav, kuch. maso na žebrech a mezi žebry: smažené ž.; ž. na rožni</p> <p>3. co něčím žebírko při- pomíná</p>	<p>ребарце, ребро¹⁴</p>	<p><i>ребарце</i></p> <p>дем. од ребро</p>

¹³ Деминутив се лексикализовао у облику једнине, док је за право деминутивно значење резервисан облик множине, као што је и мотивна реч – *лестве*.

¹⁴ У ЧСР лексема није обрађена као полисемична реч. За значење под 2, као врста јела, еквивалент би такође био деминутив, и то у облику множине *ребарца*.

У овај тип спадају и еквиваленти у виду деминутива који су грађени од исте мотивне речи различитим суфиксима. Сваки од њих односи се на различите семеме једног полисемичног деминутива у чешком језику, те је у питању однос дивергенције.

<p><i>člunek</i> 1. zdrob. k člun 2. text. lodičkovité pouzdro s útkovou nití, které se prohazuje osnovou: tkalcovský č.; tech. zařízení šicího stroje, které vede spodní nit 3. bot. část květu rostlin motýlokvětých tvořená dvěma spodními korunními plátky</p>	<p>мален чамац, чамчић, чунић; барчица; Δ текст. чунак разбоја (2)</p>	<p><i>чунак</i>¹⁵ дем. од чун <i>чунић</i> дем. од чун</p>
<p><i>jazyček</i> 1. zdrob k jazyk 2. věc, předmět nebo jeho část podobající se zprav. úzkým dlouhým tvarem jazyčku: j. zámku, u boty 3. ukazatel kývající kolem nějaké osy: j. vah</p>	<p>1. језичак, језичић, језик; 2. техн. језичак, стрелица, игла 3. муз. језичак</p>	<p>језичак 1. дем од језик (1) (покретљив, плоснат мишић у усној шупљини човека и виших животиња који служи као орган за укус, за жвакање и гутање хране) и (2) (оно што је својим обликом или употребом слично језику) <i>језичац</i>¹⁶ 1. дем од језик (1) и (2)... <i>језичић</i> дем. од језик</p>

¹⁵ Лексема чунак у РМС дефинисана је као деминутив, али по нашем мишљењу данас се тако не осећа, како су проценили и аутори ЧСР не употребивши је као преводни еквивалент за инваријантно значење чешке лексеме.

¹⁶ Мада је у РМС ова лексема наведена као деминутивна, њу и све друге са суфиксом -ац И. Клајн повезује са семантичким померањем, док деминутивну функцију у данашњем језику сматра сведену на „*две-ири речи као брајшац и крвешац*” (2003: 51).

<p><i>koník</i> 1. zдроб. ke kůň ... 3. dřevěná figura na kolo- toči v podobě koně ... 6. ob. kobyłka, saranče; koníček <i>koníček</i> 1. zдроб. ke koník 2. záliba ... 5. ob. kobyłka n. saranče; koník 6. drobná mořská rybka připomínající šachovou figurku koně; zool. rod Hippocampus</p>	<p>1. коњић, коњиц, коњче 3. дрвени коњ на ринги- шпилу 6. разг. зелени скакавац, коњић зелени</p> <p>1. коњић, коњиц, коњче 2. пасија, хоби 3. зелени скакавац, коњић зелени (5) (6) (није наведено)¹⁷</p>	<p><i>коњић</i> 1. а. дем. од коњ; б. шах. коњ 2. а. коњиц (3б)... 5. (обично мн.) дрвене ноге или ногари на којима леже даске <i>коњиц</i> 1. а. дем. од коњ... 2. а. ослонац за струну или жицу на гудачким инс- трументима, кобилица... 3. зоол. а. мн. скакав- ци... 4. Изр. вилин (вилин- ски, вилињи и сл.) ~ зоол. врста кукца, ин- секта који живи поред вода <i>коњче</i> дем. од коњ</p>
<p><i>mlýnek</i> 1. zдроб. k mlýn 2. ruční přístroj na mletí: na kávu, maso, mák 3. stroj, zaházení připo- mínající nějak (účelem nebo podobou) mlýnek: čistit obilí mlýnkem – strojem na třídění a čis- tění obilí;</p>	<p>1. мали млин, млинчић 2. воденица, млинац, ручни млин 3. вејалица, тријер</p>	<p><i>млинац</i> 1. мали ручни млин (за млевање кафе) 2. мн. кув. јело од теста у облику плочастих ко- мадића печених и зачињених машћу или маслом <i>млинчић</i> 1. дем. од млин 2. в. млинац</p>
<p><i>polštárek</i> 1. zдроб k polštář 2. věc vzhledem n. úče- lem polštárek připomí- nající; zool. polštárek část chodidla hmyzu</p>	<p>јастучић, јастуче Δ јастуче за игле, за пе- чат (2)</p>	<p><i>јастуче</i> дем. од јастук <i>јастучић</i> 1. дем. од јастук 2. оно што је налик на јастучић</p>

¹⁷ У српком језику за ову врсту животиња користи се деминутивни дериват *коњић* или *коњиц*, а наведено је у РМС.

<p><i>sloupek</i> 1. zdrob. k sloup 2. novin. drobný, aktuální, vtipně psaný článek, malý fejeton 3. v ručních pracích nahozené a provlečené očko při háčkování</p>	<p>1. стубић 2. стубац, колона 3. новин. кратки фелџтон, чланак на једном ступцу (2) 4. стубић у кукичању (3)</p>	<p><i>стубац</i> 1. дем. од стуб. 2. једна од две или више колона штампаног текста, кратких редова, распоређених један испод другог <i>стубић</i> 1. дем. од стуб 2. бот. средњи, стањени део тучка на плоднику цвета</p>
<p><i>zvonek</i> 1. zdrob. k zvon; z. jízdního kola; elektrický z. u dveří 2. bylina se střídavými listy a s nálevkovitými n. zvonkovitými modrými n. bílými květy; bot. rod Campanula</p> <p><i>zvoneček</i> 1. zdrob. k zvonek 2. lid. název růz. polních květin, např. rožce, světlíku, náprstníku, koniklece ap.</p>	<p>1. звонце, (мало) звоно 2. бот. звончић</p> <p>1. звонце, звончић 2. дијал. бот. звонце, звончић</p>	<p><i>звонце</i> 1. дем. од звоно; мало звоно (нпр. електрично или на бициклу); прапорац. 2. бот. а. звончић (2а)...</p> <p><i>звончић</i> 1. дем. од звоно</p> <p><i>звонце</i> 1. дем. од звоно 2. бот. а. назив за разне врсте биљака звонастог цвета из рода Campanula; б. мн. биљна породица у коју спадају те биљке</p>

- б. Формалном деминутиву у чешком језику еквивалент у српском језику је мотивна реч, еквивалентна са мотивном речју чешког деминутива.

<p><i>branka</i> 1. zdrob. k brána 2. sport. gól</p>	<p>1. дем. капиџик, вратанца, врата, капија¹⁸ 2. спорт. врата, гол 3. спорт. гол, погодак (2)</p>	<p><i>вратанца</i> дем. од врата <i>капиџица</i> дем. од капија</p>
<p><i>kovadlinka</i> 1. zdrob ke kovadlina 2. anat. kůstka v středním uchu</p>	<p>1. дем. мали наковањ 2. анат. наковањ</p>	<p><i>наковањчић</i> дем. од наковањ</p>
<p><i>mřížka</i> 1. zdrob k mříž: ochranná; m. okénka 2. vzor z protínajících se rovnoběžných čar 3. věc připomínající mříž, svým vzhledem, uspořádáním ap.: krystalová, optická m.</p>	<p>дем. решеткица, решетка; мрежица, мрежа; Δ кристална решетка (2) заштитна решетка (1)</p>	<p><i>решеткица</i> (није наведено)¹⁹ <i>мрежица</i> дем. и хип. од мрежа; фина мрежа од танких нити</p>
<p><i>ocásek</i> 1. zdrob k ocas 2. jídlo připravené ze zvířecí ohánky 3. věc připomínající malý ocas podobou n. umístěním</p>	<p>1. репић 2. јело припремљено од репа (телећег, свињског) (3) (није наведено)²⁰</p>	<p><i>репић</i> дем. од реп</p>

¹⁸ Могао би се навести и деминутив *капиџица*.

¹⁹ У РМС наведен је само дериват *решеткица* (дем. од решетка).

²⁰ И у овом значењу могао би стајати деминутив *репић* који се по нашем мишљењу користи у значењу „предмет који обликом или положајем подсећа на мали реп“.

<p><i>ouško</i> 1.expr. zдроб. k ucho 2. něco tvarem, obrysem n. jinak oušku n. jeho části podobného: o. šálku, o. jehly</p>	<p>увце, ухо Δ дршка, ручица, ухо земљаног лончића, ушице на игли, иглене уши (2)²¹</p>	<p><i>увце</i> дем. од ухо <i>ушица</i> (обично у мн.) 1. метални део алатке са отвором у који се утиче држаље, копљача и сл. 2. отвор на игли кроз који се удева конач 3. омча, рупица уопште</p>
<p><i>prkénko, prkýnko</i> 1. zдроб k prkno 2. dřevěná kuch. deska na níž se krájí</p>	<p>1. дашчица, даска (2) (није наведено)²²</p>	<p><i>дашчица</i> дем. од даска</p>
<p><i>slovíčko</i> 1. expr. zдроб k slovo 2. jednotl. slovo při učení cizímu j. 3. expr. krátký rozhovor, krátká rozmluva n. domluva</p>	<p>1. речца, реч 2. реч (страног језика) (3) (није наведено)²³</p>	<p><i>речица</i> а. дем. и хип. од реч; б. в. речца (2) <i>речица</i> 1. дем. и хип. од реч. 2. грам. непроменљива реч којом се исказује лични однос према ономе што се реченицом саопштава, односно која служи за истицање, појачавање, одрицање, потврђивање реченог и сл.</p>

²¹ Лексема *ушица* у РСМ није дефинисана као деминутив, али као такву, и са семантичким променама, наводи је И. Клајн (2003: 115).

²² У овом значењу користи се недеминутивна реч даска.

²³ У српском језику функционише фраза „*доћи (навратићии, свратићии) на чашицу разговора*“, како се наводи у Малом фразеолошком речнику Ђ. Оташевића (2007: 762), дакле такође је у питању деминутивна изведеница.

<p><i>vajíčko</i> 1. zdrob. k vejce; vejce; biol. zárodečná samičí pohlavní buňka 2. mravenčí kukla 3. předmět připomínjící tvarem vajíčko: nasypat čaj do v-a</p>	<p>1. јајашце, јаје 2. биол. јајна ћелија (1) 3. мравља ларва (2)</p>	<p><i>јајашице</i> дем. од јаје</p>
<p><i>víčko</i> 1. zdrob. k víko; techn. krycí n. uzavírací sou- částka u růz. přístrojů 2. pohyblivý kožní útvar chránící oko</p>	<p>1. поклопчић, мањи поклопац 2. анат. очни капак 3. техн. поклопац, за- клопац, капак (1)</p>	<p><i>кайчић</i> дем од капак <i>йоклойчић</i> дем. од поклопац</p>

в. Формалном деминутиву у чешком језику одговара формални деминутив у српском језику од неке друге мотивне речи.²⁴

<p><i>háček</i> 1. zdrob. k hák 2. ryb. slang. udička 3. nástroj k háčkování 4. jeden ze dvou dílů šat- ního spínadla, a to zpět zahnutý 5. zeměd. obilné stéblo s klasem obráceným k zemi 6. jaz. diakritické zna- ménko nejč. označující měkkost hlásky</p>	<p>1. кукица, кука 2. сланг. удица 3. кукица (за кукичање) 4. мушка копча (за одело) 5. квачица (дијакритич- ки знак) (6)</p>	<p><i>кукица</i> 1. дем. од кука 2. фиг. препрека, сметња, зачкољица. 3. направа од дрвета или метала са свинутим јед- ним крајем, као сред- ство за везење <i>квачица</i>²⁴ 1. дем. од квака 2. фиг. зачкољица, за- качка, тешкоћа</p>
<p><i>kočárek</i> 1. zdrob ke kočár 2. dětský k. – vozík k vození malých dětí</p>	<p>1. кочија, лака кола; 2. дечија колица</p>	<p><i>кочијица</i> дем. од кочија <i>колица</i> 1. дем. од кола 2. назив за разне мање направе са једним, два, три или четири точка, које служе за превоз материјала, деце, бо- лесних лица и др.: дечја ~, ручна ~</p>

²⁴ У РМС није забележено значење „дијакритички знак“, али је свакако устаљен у том значењу, те га и ЧСР наводи.

<p><i>kolečko</i> 1. malé kolo 2. pomn. kolečka, vozík pod pluh ap. 3. nářadí s jedním kolem a držadly k ruční dopravě písku apod. 4. součástka různých strojů: ozubené k. 5. věc mající kruhový tvar: k. salámu</p>	<p>1. точкић, точак 2. пољопр. колечка, колечке 3. колица 4. круг, кружић, листић, колут (5)</p>	<p><i>шочкић</i> дем. од точак <i>колица</i>²⁵ <i>кружић</i> 1. дем. од круг 2. мали послужавник, тањирић <i>лиштић</i> дем. од лист</p>
<p><i>mečik</i> 1. zdrob k meč 2. techn. mečovitý pilník ... 4. okrasná bylina, gladiola</p>	<p>1. дем. кратак мач 2. бот. гладиола (4)²⁶ 3. техн. двоклина турпија (2)</p>	<p><i>мачић</i> 1. дем. од мач. 2. бот. в. сабљицица <i>сабљицица</i> 1. дем. од сабљица. 2. бот. биљка из пор. перуника, гладиола</p>
<p><i>pérko, píрко</i> 1. (část. píрко) zdrob. k pero, péro; je lehká jako p. málo váží 2. (zprav. jen pérko) zdrob. k pero, péro stisknout p. aparátu; p. u hodinek; spravít p. dětského autíčka</p>	<p>1. перце, перо (птичје) 2. опружица, федерчић</p>	<p><i>перце</i> дем. од перо <i>опружица</i> дем. од опруга <i>федерчић</i> дем. од федер</p>
<p><i>školka</i> 1. zdrob. k škola 2. hovor. mateřská škola 3. pozemek, na kt. se pěstují sazenice mladých stromků; 4. dětská hra, sestava cviků se švihadlem, míčem ap.</p>	<p>(1) (није наведено)²⁷ 1. разг. дечији вртић (2) 2. шум. расадник (3) (4) (није наведено)²⁸</p>	<p><i>школица</i> 1. дем. од школа 2. врста дечије игре <i>вршић</i> дем. од врт Изр. деч(и)ји ~ обданиште за малу децу</p>

²⁵ Вид. под *kočárek*.

²⁶ Могла би бити наведена и лексема *сабљицица*, а у РМС се чак и деминутив мачић односи на исту биљку.

²⁷ У ЧСР није наведено инваријантно, право деминутивно значење.

²⁸ И у српском језику деминутив означава дечију игру, а ради се о другачијој игри од оне коју означава еквивалент у чешком језику.

2930

<p><i>štítek</i> 1. zdrob. k štít 2. tabulka, destička, nálepka n. jen čarami vymezená ploška s označením věci n. s něj. nápisem; techn. děrný š.</p>	<p>(1) (није наведено)²⁹ 1. плочица, таблица (с натписом) (2) 2. етикета, налепница, цедуља Δ бушена картица (2)</p>	<p><i>шћићџак</i> дем. од штит <i>шћићџић</i> дем. од штит <i>џлочица</i> дем. од плоча. Изр. анат. жута крвна телашца у облику ситних плочица која садрже фермент за згрушавање крви, тромбоцити; школска ~ танка, мала, четвртастог облика плоча, таблица, на којој су некада ученици основних школа учили писати писаљком од тврдог материјала <i>шаблица</i>³⁰ <i>карџица</i> 1. дем. од карта 2. карта (документ којим се посведочава право коришћења чега: ~ за снабдевање</p>
<p><i>trubka</i> 1. zdrob. k truba 2. žestový hud. nástroj 3. trubice, rourka 4. co připomíná tvarem trubku: t.y svinutého papíru</p>	<p>1. муз. труба, трубица (2) 2. цев, цевчица (3) 3. ролна</p>	<p><i>џрубица</i> 1. дем. од труба 2. бот. в. петунија 3. зоол. савитљиви језичак којим лептири сисају сок цвећа <i>цевчица</i> дем. од цев</p>

²⁹ Вид. нап. 27.

³⁰ Вид. под tabulka.

г. Преводни еквивалент у српском језику није повезан ни са деминутивном изведеницом нити са њеном мотивном речи у чешком језику, нити са деминуцијом уопште.³¹

<p><i>copánek</i> 1. zdrob k copan 2. druh vzoru v pletivu</p>	<p>1. мала витица, кикица, плетеница 2. плетеница (шара у плетењу)</p>	<p><i>кикица</i> дем. од кика</p>
<p><i>kolík</i> 1. zdrob. ke kůl 2. kolíček: k. na prádlo; k-y u houslí, u basy 3. co tvarem připomíná malý tenký kůl: sport. štafetový k. štafeta; tech. spojovací, válcovitá strojní součást: válcový, kuželový k.</p> <p><i>kolíček</i> zdrob. ke kolík: k. v hrábích; k-y na věšení prádla; k. u houslí, u basy součást zařízení k měnění napětí strun; řem. dřevěný nýtek k upevnování podešví</p>	<p>1. кочић, клин 2. штипаљка за рубље 3. муз. чивија (2) 4. техн. завоарањ (3)</p> <p>1. кочић 2. штипаљка за рубље 3. муз. чивија 4. обућ. дрвени клинац</p>	<p><i>клинчић</i> дем. од клинац <i>кочић</i> дем. од колац</p>
<p><i>pěšinka</i>, 1. zdrob k pěšina 2. úzká mezera mezi rozčísnutými vlasy</p>	<p>1. пешачка стазица, путељак 2. раздељак³¹</p>	<p><i>стазица</i> 1. дем. од стаза 2. стаза (раздељак у коси)</p>

³¹ У речнику РМС наводи се у овом значењу формални деминутив *стазица*, међутим по нашем језичком осећању, његова употреба није фреквентна.

323334

<p><i>ramínko</i> 1. zдроб. k rameno; potrav. vepřové maso od ramenního kloubu 2. pomůcka k zavěšení oděvu 3. úzký pásek látky, často stužka, držící na ramenou zejm. dámské prádlo</p>	<p>1. дем. ручица³² 2. вешалица за одело 3. нараменица, бретела Δ свињска плећка (1)</p>	<p><i>раменце</i> дем. и хип. од раме <i>рамешце</i> дем. и хип. од раме</p>
<p><i>ručička</i> 1. zдроб. k ruka 2. ukazatel času; techn. ukazatel nadměrné hod- noty na stupnici růz. měřicích přístrojů, npř barometru</p>	<p>1. ручица, рукица 2. казаљка на сату и сл.</p>	<p><i>рукица</i>³³ дем. и хип. од рука, ру- чица <i>ручица</i> 1. дем. и хип. од рука 2. а. део предме- та (пољопривредног, ручног алата, посуђа, оружја и сл.) који се држи или хвата руком, држак, дршка: ~ плуга, ~ ножа, ~ лонца, ~ за гас</p>
<p><i>sprška</i> 1. menší, krátký dešť; pře- háňka, přepřška, prška 2. shluk, proud pada- jících krůpějí n. vůbec drobných částecek něče- ho; jad. fyz. radioaktivní s-y – částice vzniklé při srážce vysoké energie</p>	<p>краткотрајна киша, краткотрајан пљусак (1)³⁴ Δ пљусак космичког зрачења (2)</p>	<p><i>кишица</i> дем. од киша</p>

На основу претходног можемо извући закључке који се тичу процеса лексикализације деминутивних деривата у сваком од језика понаособ, као и оних који се односе на чешки и српски језик у поређењу.

³² Деминутив у чешком језику изведен је од мотивне речи *rameno* чије је инваријантно значење „*část horní končetiny připojující se kloubem a kostí k trupu*“ – раме, а као варијанта наводи се под бројем 2 „*lidská horní končetina n. její část od lokte po lopatku n. po prsty; paže*“ – рука. Стога би код деминутивне изведенице као преводни еквивалент требало такође да стоји *раменце*, *рамешце*.

³³ За деминутивне облике *рукица/ручица* важи речено у напмени 9.

³⁴ Могао би бити наведен и деминутив *кишица*.

Што се тиче творбених средстава, у нашој грађи лексикализоване деминутивне изведенице грађене су у чешком језику примарним и секундарним суфиксима -ек, -ећек, -ік, -іћек, -ка, -ічка, -інка, -ко, -ечко, -ічко. У српском језику преводни еквиваленти изведени су примарним и секундарним суфиксима -ић, -чић, -ица, -чица, -це, -анце, -че, -ак, -ац, -иц, с тим што треба нагласити да су последња три суфикса данас непродуктивна у функцији деминуције и да се изведенице не осећају као умањенице.³⁵ Дакако, РМС ове деривате наводи као деминутивне у инваријантном значењу.

Процес лексикализације деминутива у чешком језику најчешће обухвата првостепене деминутиве, док другостепене изведенице задржавају право деминутивно и/или хипокористично значење, нпр:

lístek 1. zdrob. k list rostliny; 2. zdrob. k papírový list; 3. pohlednice; 4. druh průkazu; *lísteček* zdrob. k lístek (1).

zvonek 1. zdrob. k zvon: z. jízdního kola; elektrický z.; z.u dveří; 2. bylina – Campanula;

zvoneček zdrob. k zvonek (1).

Обрнута ситуација је много ређа и већином првостепени деминутиви поред правог деминутивног значења имају и специјализацију, као нпр:

tyčka zdrob. k tyč; menší tyč; nastřelit tyčku (v kopané) svislou část branky; les. tyčky užitékové dříví mající u silnějšího konce méně než 7 cm v průměru; sport. slang. skok o tyči;

tyčinka 1. zdrob. k tyčka; 2. něco tyčce podobného tvarem; kuch. slané; anat. zraková buňka sítnice umožňující vidění za šera; 3. bot. květní orgán složený z nitky a z prašníků.

Ретке су и ситуације лексикализације деминутива оба степена код којих постоји једно или више синонимичних значења, као у примеру:

koník 1. zdrob. ke kůň; 2. dřevěná figura na kolotoči v podobě koně... 6. ob. kobylka saranče; koníček;

koníček 1. zdrob. ke kůň; 2. záliba; 3. dřevěná figura na kolotoči v podobě koně... 5. ob. kobylka (2) n. saranče; koník.

У српском језику другостепена деривација деминутива је слабо продуктивна, а њихова употреба везана углавном за експресивну сферу, али и ту се наилази на случајеве лексикализације изведенице на само једном степену, било на првом или другом, или пак на оба степена са већом или мањом појавом синонимије:

³⁵ О томе вид. монографију о творби речи И. Клајна (2003: 26, 51, 113).

дрвце 1. дем. од дрво, младо и мало дрво; 2. ситно исцепано дрво; 3. Изр. божићно (божићње) ~ јелка;

дрвешце дем. од дрвце.

сабљица дем. и хип. од сабља;

сабљичица 1. дем. од сабљица; 2. бот. биљка из пор. перуника, гладиола.

окце 1. дем. и хип. од око; 2. пчелина ћелија; 3. округао зачетак младице или цвета биљке, пупољак који се приликом калемљења умеће под кору младице; 4. а. отвор на мрежи б. округлина у везу;

оканце 1. дем. од око; 2. пупољчић, окце (3); 3. в. окце (4б).

Деминутиви у чешком језику грађени од исте мотивне речи различитим суфиксима, на истом степену, представљају синонине на основу инваријантног значења, али се разилазе присуством или одсуством секундарних значења, тако да је само један од деривата развио лексикализацију, нпр:

hvězdička, hvězdinka 1. zдроб. k hvězda; 2. jen hvězdička – znaménko v písmě.

У српском језику такође постоји овакав однос:

језичак 1. дем од језик (1) (покретлив, плоснат мишић у усној шупљини човека и виших животиња који служи као орган за укус, за жвакање и гутање хране) и (2) (оно што је својим обликом или употребом слично језику) – језичић дем. од језик.

У чешком језику иста је ситуација и код фонетских варијаната истог деминутива, када се један облик лексикализовао, док други задржава само право деминутивно значење, као што је у примеру:

pěrko, píрко 1. (čast. píрко) zдроб. k pero, péro; je lehká jako p. málo váží; 2. (zprav. jen pěrko) zдроб. k pero, péro stisknout p. aparátu; p. u hodinek; spravit p. dětského autíčka.

У српском језику овакав случај представљају изведенице са алтернацијом:

рукица дем. и хип. од рука, ручица – *ручица* 1. дем. и хип. од рука, 2. а. део предмета

нојица дем. и хип. од нога обично о нози мале деце – *ножица* 1. дем. и хип. од нога; 2. = ножац.

Можемо закључити да и у српском и у чешком језику долази до сличних процеса метафоричних и метонимијских преноса значења са правог деминутивног на лексикализовано значење, као што би се и очекивало међу сродним језицима, те да су случајеви формалне еквиваленције заступљени у знатном броју.

Што се тиче лексикографске обраде формалних деминутива, једнојезични речници чешког и српског језика знатно се разликују у приступу овим језичким једницама. Наше је мишљење да су оне у речнику *SSJČ* обрађене детаљно и у већини случајева прецизно дефинисане, у *РМС* су, чини нам се, лексикализована значења знатно слабије обухваћена, често наине недостаје обрада деминутива као полисемичне лексеме, или недостају поједина, по нашем мишљењу фреквентна лексикализована или бар специјализована значења. Сматрамо такође да су аутори *ЧСР* презентацији и обради лексикализованих значења деминутива приступили детаљно, да је преводна семантизација прецизна и добро промишљена, те да речник у целини приказује завидан фонд ових лексема како у чешком, тако и у српском језику.

Надамо се да и наше истраживање може да потврди несумњиву међусобну повезаност конфронтативних истраживања словенских језика и двојезичне словенске лексикографије и да показује да се обе области не само прожимају, већ да се њихова достигнућа могу применити и на анализу и обраду језичких јединица у сваком од ових језика понаособ.

Цитирана литература

- Бечева, Ничка. „О дублетности код деминутива и аугментатива у савременом српском језику”. Научни састанак слависта у Вукове дане 29/1, 2000: 197–202.
- Драгићевић, Рајна. „Творбени и семантички статус једног значења именица тпа ручица”. Српски језик 13/1–2, 2008: 203–213.
- Грицкат, Ирена. „О неким особеностима деминуције”. Јужнословенски филолог 51, 1995: 1–30.
- Јанић, Александра. „Критеријуми за идентификацију лексикализованих деминутива у српскоме језику”. Годишњак за српски језик XXV/12, 2012: 79–88.
- Јанић, Александра. „Лексикализација именичких деминутива у српскоме језику”. *Philologia mediana* V/5, 2013: 367–380.
- Клајн, Иван. *Творба речи у савременом српском језику II*. Суфиксација и конверзија. Београд, 2003.
- Легурска, Палмира, Бечева, Ничка. „Проблеми на семантиката на деминутивите в руския, србския и българския език и представянето и в двуезичен речник”. *Јужнословенски филолог* 56, 1/2, 2000: 577–588.
- Матијашевић, Јелка. Типови међујезичких еквивалената (на материјалу руских и српских именичких деминутива. [У:] Драгићевић, Р. *Творба речи и њени ресурси у словенским језицима*. Београд: Филолошки факултет, 2012, 653–660.
- Радић, Првослав. „О деривационом аспекту речничког богаћења: нормативистички приступ”. *Језик данас* 1, 1997: 22–24.
- Станковић, Богољуб. *Лексикографски огледи*. Београд, 1999.

- Bakardžieva, Ginka. „O pastech a pastičkách deminutiv“. *Bohemistyka* 7, 3, 2007: 207–219.
- Hladká, Zdeňka. „Uplatnění formální demunuce v tvorbě lidových jmen rostlin“. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, A, Řada jazykovědná*, 47, 1998: 107–112.
- Karlík, Petr, Nekula, Marek, Pleskalová, Jana (eds.) *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha, 2016.
- Peco, Asim, Stanojčić, Živojin. (eds.) *Srpskohrvatski jezik. Enciklopedijski leksikon Mozaik znanja*. Beograd, 1972.
- Šmilauer, Vladimír. *Novočeské tvoření slov*. Praha, 1971.
- Štícha František a kol. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha, 2013.

Извори

- Качаник, Емилија et al. *Чешко-српски речник I, II*. Београд, 2001.
- Стевановић, Михајло et al. (eds.) *Речник српскохрватскога књижевног језика I–VI*. Нови Сад – Загреб, 1967–1976.
- Оташевић, Ђорђе. *Мали фразеолошки речник српског језика*, Београд 2007.
- Havránek, B., Bělič, J., Helcl, M., Jedlička, A. (eds.) *Slovník spisovného jazyka českého I–IV*. Praha 1960–1971.

Katarina Mitrićević-Štepanek

LEXICALIZED DIMINUTIVES IN THE CZECH LANGUAGE AND THEIR LEXICOGRAPHICAL EQUIVALENTS IN BILINGUAL CZECH-SERBIAN DICTIONARY

Summary

The paper deals with diminutive derivatives with lexicalized meaning. The form and semantics of these derivatives in the Czech language and their lexicographical equivalents in the Serbian language are analysed, based on entries in monolingual dictionaries of Czech and Serbian and bilingual Czech-Serbian dictionary. It is concluded that contrastive analysis and bilingual lexicography of Czech and Serbian language are not only interconnected, but also applicable to the analysis and lexicographical treatment in each of these languages separately.

Keywords: lexicalized diminutives, lexicalization, Czech language, Serbian language, equivalence, bilingual dictionary, lexicographical treatment of entries